

JURISPRUDENCE

časopis Právní fakulty Univerzity Karlovy

Ročník XXVI

6 | 2017

Jan Malíř

Politické limity soudního přezkumu
v historické perspektivě: případ actes de
gouvernement ve francouzském právu

Tomáš Král

Omezení práva na informace o rozhodovací
činnosti soudů

Alžbeta Nemeškalová Rosinová

Objektivní test nestrannosti v případech
vztahu soudce k účastníkům řízení a jejich
zástupcům

Marek Zukal

Proč je dluh věcí v právním smyslu?

Objektivní test nestrannosti v případech vztahu soudce k účastníkům řízení a jejich zástupcům

ALŽBETA NEMEŠKALOVÁ ROSINOVÁ*

The Objective Test of Impartiality in the Case of the Relationship between the Judge and the Litigants or Their Counsels

Summary: The article deals with the objective test of impartiality used by the European Court of Human Rights and the Czech courts and points to its shortcomings in practice. As a solution, it proposes to specify the individual criteria that need to be taken into account when deciding on a motion for the disqualification of a judge. The article is based on the criteria applied in some decisions of the Czech supreme courts on the disqualification of judges for bias. The article tries to identify these criteria and place them in a coherent algorithm, the use of which would lead to a more transparent and convincing decision making on the disqualification of a judge.

Keywords: impartiality of judge, objective test, recusal, bias, relation to litigants, relation to counsels

Je dnes již notoricky známou skutečností, že by vnitrostátní soudy měly při posuzování nestrannosti soudce vycházet z objektivního testu nestrannosti, který zformuloval ve své judikatuře Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Na rozdíl od subjektivního testu nestrannosti, který zkoumá skutečný nedostatek nestrannosti soudce, se v případě objektivního testu zkoumají okolnosti, které by mohly (ale nutně nemusejí) způsobovat nedostatek nestrannosti.¹ Ačkoliv objektivní test nestrannosti ESLP konstantně používá již několik desetiletí,² lze říct, že je jeho judikatura v tomto směru spíše kazuistická³ a mnohdy nedává jednoznačné vodítko, kdy je nutné považovat soudce z objektivního hlediska za podjatého a kdy nikoliv.

Cílem tohoto článku je zaměřit se na objektivní test nestrannosti používaný ESLP i českými soudy a na základě rozboru relevantní judikatury poukázat na některé jeho nedostatky. Jelikož důvodů pro vyloučení soudce je mnoho, rozhodla jsem se článek omezit pouze na důvod podjatosti spočívající ve vztahu soudce k účastníkům řízení a jejich zástupcům.⁴ Naopak se článek nebude blíže zabývat vyloučením soudce pro vztah k věci

samotné, tedy například situací, kdy se soudce účastnil předchozího rozhodování ve věci, veřejně komentoval určitý případ nebo by z výsledku řízení mohl mít nějaký přímý prospěch. Byť se jedná rovněž o důležitou a zajímavou problematiku, s ohledem na rozsah článku by nebylo možné postihnout ji komplexněji.

Současně se pokusím navrhnout řešení, které by bylo vhodné aplikovat v praxi. Za hlavní řešení budu považovat specifikaci jednotlivých kritérií, která je potřeba zohlednit při posuzování důvodnosti pochyb o nestrannosti soudce. V tomto směru předdesílám, že se v převážné míře bude jednat o kritéria, která již byla fakticky použita v některých rozhodnutích českých soudů o vyloučení soudců pro podjatost. Problémem však zůstává, že tato kritéria nebyla v souhrnu jasně popsána a současně nejsou konstantně používána všemi soudy.

Struktura článku bude následující – nejprve se budu zabývat pojmem nestrannost (část 1.) a obecnými východiskami objektivního testu nestrannosti (část 2.), poté rozeberu jeho aplikaci ze strany soudů v praxi (část 3.) a následně se zaměřím na návrhy, jakým způsobem

by bylo možné test objektivní nestrannosti zlepšit v případech vztahů soudce k účastníkům řízení a jejich zástupcům (část 4.).

1. Nestrannost soudce

Definice samotného pojmu nestrannost soudce je poměrně složitá. Část autorů totiž nestrannost v podstatě slučuje s nezávislostí soudce⁵ a obojí chápe jako jeden ucelený atribut soudu, který garantuje, že soudce bude rozhodovat spravedlivě a podle práva a že při rozhodování nebude ovlivněn žádnými vnějšími vlivy, zahrnujícími jak tlaky ze strany orgánů moci výkonné, zákonodárné a správy soudnictví, tak vlivy ze strany účastníků řízení či jiných osob. V této souvislosti lze podotknout, že někteří autoři dělí nezávislost soudce na nezávislost institucionální (*institutional independence*) a nezávislost rozhodovací (*decisional independence*). Zatímco institucionální nezávislost znamená oddělení soudnictví od jiných složek státní moci, rozhodovací nezávislost znamená nezávislost soudce na jakýchkoliv vnějších vlivech a silách při rozhodování případu.⁶ Rozhodovací nezávislost se pak v tomto pojetí částečně prolíná s pojmem nestrannosti soudce, neboť rozhodovat případ nestranně znamená rozhodnout ho pouze na základě zákona, ne na základě vnějších vlivů.⁷

Značná část českých autorů naproti tomu od sebe pojmy nestrannost a nezávislost soudce odlišuje. Například V. Šimíček,⁸ T. Langášek⁹ nebo V. Sládeček¹⁰ vnímají nezávislost jako znak funkční a objektivní, který směřuje k objektivní ochraně soudce proti vlivům, které by mohly zasáhnout do jeho rozhodovací činnosti (například podřízenost vnějším pokynům, existenční obavy, šikana ze strany soudních funkcionářů apod.). Nestrannost naopak považují za subjektivní kategorii, která vyjadřuje vnitřní psychický vztah soudce k projednávané věci v širším smyslu, který zahrnuje vztah soudce k předmětu řízení, účastníkům řízení či jejich zástupcům.

Podobně i A. Mokřý vnímá nestrannost soudce jako jeho vnitřní nezávislost na pro-

jednáváné věci a zároveň na stranách sporu v tom smyslu, že je vůči nim neutrální, nemá vůči nim předsudky, sympatie, ani antipatie a že jsou strany sporu v jeho očích zcela rovné.¹¹

Třetí přístup k vymezení nestrannosti soudce spočívá v poněkud užším pojetí tohoto pojmu. Někteří zahraniční autoři totiž dále rozlišují mezi vztahem soudce k věci, který vnímají jako nepodjatost (*Unbefangenheit*) a vztahem soudce k účastníkům řízení či jejich zástupcům, který vnímají jako nestrannost (*Unparteilichkeit*).¹² V této souvislosti lze podotknout, že i důvodová zpráva k zákonu o Ústavním soudu týkající se ustanovení o vyloučení soudce výslovně rozlišuje pojmy nepodjatost a nestrannost soudce.¹³ Česká právní úprava však obecně podle mého názoru mezi nestranností a nepodjatostí soudce nerozlišuje a tyto pojmy naopak značně směšuje. Pokud se totiž podíváme do jednotlivých procesních právních předpisů týkajících se vyloučení soudce, zjistíme, že generálním důvodem pro vyloučení soudce z projednání a rozhodování věci, jsou pochybnosti o jeho nepodjatosti, které mohou vyplývat jak z poměru k věci, tak z poměru k účastníkům řízení i jejich zástupcům.¹⁴

Jelikož česká právní úprava mezi vztahem k věci a vztahem k účastníkům řízení a jejich zástupcům nerozlišuje a tento přístup se následně promítá i do praxe českých soudů, nebudu tak pro účely tohoto článku činit ani já. Důvod, proč se článek zabývá pouze vztahy soudce k účastníkům nebo jejich zástupcům je proto ryze praktický – ačkoliv ze systematického hlediska by bylo možné zahrnout do něj i vztah soudce k věci, s ohledem na rozsah článku jsem se rozhodla zaměřit jej pouze na tuto část důvodů pro vyloučení soudce.

2. Teoretická východiska objektivního testu nestrannosti

Jak bylo zmíněno výše, v případě nestrannosti soudce se jedná o subjektivní kategorii, proto by byl o své podjatosti schopen relativně

* Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva a politikologie. E-mail: alzbeta.rosinova@gmail.com.

¹ KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVIL, J. – BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 674.

² Například rozsudek ESLP ve věci *Piersack proti Belgii* ze dne 1. října 1982, stížnost č. 8692/79, § 30.

³ KMEC, et al., *op. cit.*, s. 674.

⁴ V analyzované judikatuře vystupovali jako zástupci účastníků řízení advokáti, nicméně uvedené závěry lze podle mého názoru vztáhnout i na další typy zástupců, včetně zástupců zákonných.

⁵ DEVLIN, R. – DODEK, A. *Regulating judges: beyond independence and accountability*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, s. 13.

⁶ GEYH, Ch. G. *Judicial Independence, Judicial Accountability, and the Role of Constitutional Norms in Congressional Regulation of the Courts*. *Indiana Law Journal*, 2003, sv. 78, s. 162 a násl.

⁷ ROBERTS, C. L. *The Fox Guarding the Henhouse?: Recusal and the Procedural Void in the Court of Last Resort*. *Rutgers Law Review*, 2004, sv. 57, s. 133.

⁸ BAHÝLOVÁ, L. – FLIP, J. – MOLEK, P. – PODHRÁZKÝ, M. – ŠIMÍČEK, V. – VYHNÁNEK, L. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 982.

⁹ RYCHETSKÝ, P. a kol. *Ústava České republiky: ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 779.

¹⁰ SLÁDEČEK, V. et al. *Ústava České republiky. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 860–904.

¹¹ MOKŘÝ, A. *Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná souvislost a podmíněnost pojmu*, *Právní praxe*, 1993, č. 7, s. 460.

¹² SCHILKEN, E. *Zivilprozessrecht*. 6. vyd. Mníchov: Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 25.

¹³ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

¹⁴ Viz ustanovení § 36 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu; § 14 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád; § 30 odst. 1 zákona č. 41/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád); § 8 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

přesně referovat pouze soudce sám. Jak však zcela přílehavě uvedl český Ústavní soud: „Pouze takto úzce pojímaná kategorie nestrannosti soudce by... v praxi nalezla stěží uplatnění vzhledem k obtížné objektivní přezkoumatelnosti jeho vnitřního rozpoložení. Kategorii nestrannosti je proto třeba vnímat širše, také v rovině objektivní... Dlouhodobý právní a politický vývoj liberálních demokracií generoval ze zkušeností indikátory nezávislosti a nestrannosti, z nichž lze utvářet objektivizovaná kritéria umožňující posoudit naplnění znaků nezávislosti a nestrannosti, protože v subjektivní poloze psychického (vědomého či nevědomého) stavu rozhodujícího subjektu je právními nástroji nelze uchopit.“¹⁵

Potřeba zkoumání objektivního zdání nestrannosti vedla v praxi k vytvoření dvou dnes již standardních testů nestrannosti – subjektivního a objektivního. Subjektivní test zkoumá, zda soudce je či není v dané věci vnitřně zaujatý. Jednoduše řečeno, zabývá se skutečným nedostatkem nestrannosti soudce a jeho vnějšími projevy. Subjektivní nestrannost soudce se presumuje, dokud není prokázán opak,¹⁶ přičemž prokázání skutečného vnitřního přesvědčení soudce je v praxi velice obtížné. Proto jsou případy prokazané subjektivní nestrannosti velmi vzácné.¹⁷ Mezi takové výjimečné případy subjektivní podjatosti patří rozsudek ESLP *Kyprianou proti Kypru*,¹⁸ v podmínkách České republiky je jediným známým případem subjektivní nestrannosti řešeným Ústavním soudem nález sp. zn. I. ÚS 1965/15.¹⁹

V praxi tedy naprostá většina všech případů, v nichž se řeší nestrannost soudce, spadá pod objektivní test nestrannosti, který tak nabývá značného významu. Objektivní test na rozdíl od subjektivního testu nestrannosti rezignuje na zkoumání skutečné podjatosti soudce a zabývá se pouze možnými důvody pro zaujatost, které by mohly způsobovat nedostatek nestrannosti. Nezabývá se však tím, zda tyto okolnosti skutečně v myslí soudce vedly k podjatosti v konkrétním případě.

Důvodů, proč došlo k vytvoření objektivního testu nestrannosti, je několik. V prvé řadě je podstatná již zmíněná skutečnost, že

nikdo nevidí přímo dovnitř mysli soudce, aby odhalil, že soudce v daném případě nebude rozhodovat toliko podle práva, ale na základě určitých předsudků, které má vůči účastníkům řízení či jejich zástupcům. Proto je potřeba zabývat se tím, jak se daná situace jeví objektivně navenek. S tím souvisí také druhý důvod, a to že soudy mají vzbuzovat důvěru ve vztahu k veřejnosti, jelikož jsou to právě soudy, které rozhodují o právech a povinnostech jednotlivých osob. Jestliže se na základě určitých skutečností jeví soudce jako podjatý, je již toto samotné zdání podstatné pro zachování důvěry veřejnosti v soudnictví, a to bez ohledu na skutečnost, zda byl v dané věci soudce skutečně vnitřně předpojatý či nikoliv.²⁰ Jak uvádí i N. Andrews, i když je soudce ve skutečnosti nezaujatý, je důležité, aby neexistovala žádná reálná možnost, že by veřejnost mohla v daném případě vnímat soudce jako podjatého, jinak by mohla být ohrožena veřejná důvěra ve výkon spravedlnosti.²¹ Někteří autoři dokonce uvádějí, že vnější vnímání nezávislosti a nestrannosti je primárním zdrojem institucionální legitimacy soudnictví jako celku, důsledkem kterého je ochota veřejnosti respektovat soudní rozhodnutí a podřídit se jim.²²

V této souvislosti je vhodné zmínit, že ačkoliv české soudy pracují s objektivním testem nestrannosti zejména pod vlivem judikatury ESLP, z globálního hlediska se nejedná pouze o invenci štrasburského soudu. Rovněž v zemích *common law* (lze zmínit USA, Kanadu nebo Austrálii a Nový Zéland) pracují soudy s testem *reasonable apprehension of bias*²³ (odůvodněná obava o podjatosti soudce), který rovněž spočívá ve zkoumání objektivního zdání nestrannosti. Tento test bere jako kritérium nestrannosti pohled jakéhosi třetího nezaujatého a informovaného pozorovatele (*fair-minded and informed observer*). Jak uvedl v jednom ze svých rozhodnutí Nejvyšší soud Kanady, tento test zkoumá, k jakému závěru by dospěla informovaná osoba dívající se na věc realisticky a prakticky.²⁴ Na druhou stranu se však od tohoto rozumného vnějšího pozorovatele očekává, že si zachová

určitý smysl pro nezkrácené vnímání reality a přiměřenost.²⁵

3. Aplikace objektivního testu nestrannosti v praxi

Východiska uvedená v předchozí části článku jsou podle mého názoru zcela logická. Závěru, že se má nestrannost soudce zkoumat z hlediska objektivního, tedy bez ohledu na skutečnost, zda se soudce sám cítí být subjektivně podjatým či nikoliv, nelze v obecné rovině nic vytknout. Je však namístě podívat se na to, jakým způsobem ESLP i vnitrostátní soudy s objektivním testem podjatosti pracují v praxi. Co se týče ESLP, ten ve své bohaté judikatuře k objektivnímu testu nestrannosti uvedl následující postuláty, které se konstantně objevují v odůvodnění jeho rozhodnutí a následně je přebírají do své rozhodovací praxe i vnitrostátní soudy.

K tomu, aby došlo k vyloučení soudce z důvodu nedostatku objektivní nestrannosti, musí nestrannost soudce vzbuzovat pochybnosti, přičemž tyto pochybnosti účastníka řízení o nestrannosti soudce musí být objektivně odůvodněné (*objectively justified*).²⁶ Při rozhodování o tom, zda jsou v daném případě legitimní důvody pro obavy o nestrannosti soudce, je stanovisko účastníka řízení, který podjatost namítá, důležité, avšak nikoliv rozhodující. Rozhodující je to, zda mohou být tyto obavy objektivně opodstatněné.²⁷ Odpověď na otázku, zda jsou obavy dotčené osoby objektivně odůvodněné, přitom záleží na konkrétních okolnostech případu.²⁸

V dalších rozhodnutích ESLP uvedl, že při objektivním posuzování nestrannosti se zjišťuje, zda lze nezávisle na chování soudce na základě určitých ověřitelných skutečností zpochybnit jeho nestrannost, přičemž i vnější zdání může mít jistý význam, jelikož v sázce je také důvěra, kterou soudy v demokratické společnosti musí vzbuzovat u veřejnosti.²⁹ Objektivní přístup zkoumá, zda soudce nabízí dostatečné záruky, aby byly vyloučeny všechny legitimní pochybnosti o nestrannosti soudce.³⁰ ESLP rovněž uvedl, že chování

soudce nesmí vzbuzovat pochybnosti o nestrannosti „z pohledu vnějšího pozorovatele.“³¹ Jinými slovy, objektivní prvek nestrannosti soudce spočívá v posouzení, zda z hlediska vnějšího zdání mohou být namítané pochybnosti o nestrannosti soudu oprávněné.³²

Pokud se podíváme například na judikaturu českého Ústavního soudu k nestrannosti soudce, zjistíme, že Ústavní soud přistupuje k objektivnímu testu podobně jako ESLP. Již v nálezu sp. zn. I. ÚS 167/94 Ústavní soud uvedl, že při rozhodování o vyloučení soudce nejde „pouze o hodnocení subjektivního pocitu soudkyně, zda se cítí nebo necítí být podjatá, anebo [o] hodnocení osobního vztahu k účastníkům řízení, ale o objektivní úvahu, zda – s ohledem na okolnosti případu – lze mít za to, že by soudce podjatý mohl být.“³³ Subjektivní hledisko účastníků řízení, případně soudců samotných, má být tedy dle judikatury Ústavního soudu pouze podnětem pro rozhodování o eventuální podjatosti, avšak rozhodování o této otázce se musí dít výlučně na základě hlediska objektivního: „To znamená, že není přípustné vycházet pouze z pochybností o poměru soudců k projednávané věci nebo k osobám, jichž se úkon přímo týká, nýbrž i z hmotně právního rozboru skutečností, které k těmto pochybnostem vedly.“³⁴

V dalším ze svých nálezů Ústavní soud uvedl, že při posuzování nestrannosti soudce nelze odhlédnout od jevové stránky věci, přičemž za validní kritérium je považováno i „zdání nezávislosti a nestrannosti pro třetí osoby, neboť i tento aspekt je důležitý pro zaručení důvěry v soudní rozhodování vůbec.“³⁵ Na druhou stranu však dle Ústavního soudu za objektivní nelze považovat to, „jak se nestrannost soudce pouze subjektivně jeví vnějšímu pozorovateli (účastníkovi řízení), nýbrž to, zda reálně neexistují objektivní okolnosti, které by mohly objektivně vést k legitimním pochybnostem o tom, že soudce určitým nikoliv nezaujatým vztahem k věci disponuje.“³⁶

Výše rozebrané principy, které ESLP či Ústavní soud ve své judikatuře konstantně opakují, jsou na první pohled racionální. Pokud se však na ně podíváme blíže, lze zjistit, že se opětovně jedná o velice obecná

¹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 722/05 ze dne 7. 3. 2007.

¹⁶ Rozsudek ESLP ve věci *Le Compte, Van Leuven a De Meyere proti Belgii*, ze dne 23. června 1981, stížnosti č. 6878/75 a 7238/75, § 58.

¹⁷ KMEC, *op. cit.*, s. 675.

¹⁸ Rozsudek ESLP ve věci *Kyprianou proti Kypru* ze dne 15. prosince 2005, stížnost č. 73797/01.

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. I. ÚS 1965/15. „Ústavní soud musí konstatovat, že domněnka subjektivní nestrannosti soudce Mgr. Roubalika byla vyvrácena a že tento soudce není z hlediska subjektivního testu nestranný.“

²⁰ HUGHES, J. – BRYDEN, P. Refining the Reasonable Apprehension of Bias Test: Providing Judges Better Tools for Addressing Judicial Disqualification. *Dalhousie Law Journal*, 2013, sv. 36, s. 175.

²¹ ANDREWS, N. *English civil procedure: fundamentals of the new civil justice system*. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 69.

²² FROST, A. Keeping Up Appearances: A Process-Oriented Approach to Judicial Recusal. *Kansas Law Review*, 2005, sv. 53, s. 532.

²³ APPLEBY, G. – McDONALD, S. Pride and prejudice: a case for reform of judicial recusal procedure. *Legal Ethics*, 2016. [online]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/1460728x.2017.1261521?scroll=top&needAccess=true>.

²⁴ HUGHES – BRYDEN, *op. cit.*, 2013, s. 178.

²⁵ TOULSON, R. Judicial Recusal: A Need for Balance and Proportion. *British Journal of American Legal Studies*, 2015, sv. 5, s. 78.

²⁶ Rozsudek ESLP ve věci *Tocono a Profesorii Prometeisti proti Moldavsku* ze dne 26. června 2007, stížnost č. 32263/03, § 32.

²⁷ Rozsudek ESLP ve věci *Ferrantelli a Santangelo proti Itálii* ze dne 7. srpna 1996, stížnost č. 19874/92, § 58.

²⁸ Rozsudek ESLP ve věci *Chmelík proti České republice* ze dne 7. června 2005, stížnost č. 64935/01, § 59.

²⁹ Rozsudek ESLP ve věci *Morel proti Francii* ze dne 6. června 2000, stížnost č. 34130/96, § 42.

³⁰ Rozsudek ESLP ve věci *Piersack proti Belgii* ze dne 1. října 1982, § 30, nebo ve věci *Grievies proti Spojenému Království* ze dne 16. prosince 2003, stížnost č. 57067/00, § 69.

³¹ Rozsudek ESLP ve věci *Kyprianou proti Kypru* ze dne 15. prosince 2005, stížnost č. 73797/01, § 119.

³² OVEY, C. – WHITE, R. *Jacobs and White, the European convention on human rights*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 181.

³³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 167/94 ze dne 27. 11. 1996.

³⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 105/01 ze dne 3. 7. 2001.

³⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 722/05 ze dne 7. 3. 2007.

³⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 371/04 ze dne 31. 8. 2004.

východiska, která pracují s neurčitými pojmy. Co znamená v praxi, že pochybnosti o nestrannosti soudce musí být *objektivně odůvodněné* či *legitimní*? Jaké jsou ony *dostatečné záruky*, které má soudce poskytovat, aby byly vyloučeny objektivní pochybnosti o nestrannosti? Nebo slovy Ústavního soudu, v čem má spočívat v judikatuře zmiňovaný *hmotně právní rozbor skutečností*, který je nezbytný pro závěr o objektivní nestrannosti? Koho si máme představit jako *vnějšího pozorovatele*, z jehož pohledu máme posuzovat chování soudce? A jak se vcítit do *veřejnosti*, v níž má soudce vzbuzovat důvěru?

Odpovědi na tyto otázky jsou podle mého názoru nejasné. V praxi totiž soudy ve většině svých rozhodnutí na úvod zopakují různé variace výše rozebraných obecných východisek objektivního testu podjatosti a poté vysloví závěr, zda v dané věci soudce byl či nebyl vyloučen pro podjatost. Jakýsi mezistupeň mezi těmito obecnými východisky a konkrétním závěrem, z něhož by bylo patrné, jak je potřeba jednotlivé pojmy související s objektivním testem interpretovat a jaká kritéria při rozhodování o nestrannosti soudce zohlednit, však ve většině případů chybí, v důsledku čehož je judikatura k vylučování soudců z důvodu nedostatku objektivní nestrannosti poměrně kazuistická.

To lze ilustrovat na následujícím případě. V rozhodovací praxi českého Ústavního soudu se vyskytl případ, kdy soudce navrhl své vyloučení s ohledem na to, že právní zástupce stěžovatele je vedoucím katedry, na které soudce působí a na níž má pracovní poměr. Formálně vzato tedy měl právní zástupce stěžovatele ve vztahu k soudci v rámci katedry nadřízené postavení. K vyloučení soudce však v daném případě nedošlo, a to s odůvodněním, že samotná existence profesního vztahu bez dalšího není důvodem pro vyloučení soudce a že „*při posuzování nestrannosti osoby soudce je proto vždy třeba vycházet z předpokladu, že se jedná o profesionála schopného oddělit svůj profesní život od činnosti rozhodovací a od soukromých zájmů. Podjatost lze u soudce sledovat teprve v případě, kdy je skutečně dán osobní vztah soudce k projednávané věci, účastníkům řízení či jejich zástupcům.*“³⁷

Rozhodně se nechystám zpochybňovat výrok Ústavního soudu o nevyločení soudce v této konkrétní věci. Na co však chci poukázat je skutečnost, že pokud bychom se na

danou situaci podívali z pohledu onoho fiktivního nezaujatého laika, který by na daný případ s největší pravděpodobností aplikoval své osobní zkušenosti týkající se vztahu vedoucího a podřízeného na svém pracovišti, byl by podle mého názoru závěr o pochybnostech o podjatosti opačný. Samozřejmě, jestliže by tento vnější pozorovatel měl k dispozici úplné informace o tom, jakým způsobem fakticky probíhá spolupráce na dané katedře nebo jak velkou část příjmu soudce tvoří příjmy z akademické činnosti, byl by jeho závěr o možném ovlivnění soudce pravděpodobně stejný, jako názor senátu Ústavního soudu rozhodujícího o vyloučení soudce. V praxi ale běžné „*třetí osoby*“ takové informace nemají. Jestliže se má tedy při rozhodování o vyloučení soudců pro podjatost vycházet z onoho vnějšího zdání, jelikož soudy v demokratické společnosti musí vzbuzovat důvěru u veřejnosti, nestávají se tato východiska formulovaná v judikatuře ESLP pouze abstraktními frázemi odtrženými od reality? V praxi totiž veřejnost, u níž mají soudy vzbuzovat důvěru, ani účastníci řízení namítající podjatost, nejsou vždy plně racionálními a informovanými osobami, které by si byly vědomy všech podstatných skutečností, které má soud při rozhodování o podjatosti k dispozici. V následujících částech článku se proto budu zabývat otázkou, zde lze objektivní test podjatosti podrobněji specifikovat tak, aby bylo rozhodování o vyloučení soudce transparentnější a odůvodnění závěrů přesvědčivější i vůči veřejnosti, v jejichž očích mají soudy vzbuzovat důvěru.

4. Lze objektivní test lépe specifikovat?

Česká právní úprava obsahuje pravidla pro vyloučení soudce z důvodu podjatosti v jednotlivých procesních právních předpisech upravujících civilní, trestní a správní řízení soudní, jakož i řízení před Ústavním soudem. Jak již bylo zmíněno v předchozí části článku, základní pravidlo je pro všechny typy řízení stejné – soudce je vyloučen z projednávání a rozhodnutí věci, jestliže lze mít s ohledem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům pochybnosti o jeho nepodjatosti.³⁸ Toto pravidlo tedy obsahuje tři základní typy vztahů, z důvodů kterých mohou být založeny pochybnosti o nestrannosti soudce,

a to vztah k věci samé, k účastníkům řízení nebo jejich právním zástupcům.

Právní úprava současně explicitně stanovuje, že by byl některý z těchto vztahů významnější než ostatní vztahy, proto by se na první pohled mohlo zdát, že mají všechny uvedené vztahy z hlediska rozhodování o vyloučení soudce stejný význam. Ústavní soud nicméně ve své vlastní rozhodovací praxi o vyloučení soudců opakovaně uvedl, že výčet těchto vztahů má „*sestupnou tendenci co do potenciálu vztahu založit podjatost soudce či zdání o podjatosti a je zapotřebí tyto vztahy náležitě rozlišit.*“³⁹ V důsledku toho tak Ústavní soud za vztah s největším potenciálem považuje „*vztah k věci samotné, na opačné straně spektra se pak nachází vztah k právním zástupcům účastníků řízení, přičemž vztah k právnímu zástupci vedlejšího účastníka má ze všech vztahů předvídaných ustanovením § 36 odst. 1 zákona o Ústavním soudu potenciál nejmenší.*“⁴⁰

Logickým důsledkem uvedené postupnosti je, že zatímco vztah k projednávané věci by měl zpravidla vést k vyloučení soudce, u vztahu k účastníkům řízení budou již častější situace, kdy soudce i přes určitý vztah k účastníkům řízení nebude nutně shledán podjatým. Poměr k zástupcům účastníků by pak měl vést k vyloučení soudce spíše výjimečně, neboť tento vztah má nejmenší potenciál založit podjatost soudce, proto je potřeba přistupovat k rozhodování o vyloučení z tohoto důvodu zdrženlivě.⁴¹

Z metodického hlediska by tedy měla být při aplikaci objektivního testu v rámci rozhodování o vyloučení soudce pro podjatost prvním krokem identifikace *postavení*, v jakém se soudce a osoba, kvůli níž je podjatost namítána, nacházejí v daném řízení, jelikož tato skutečnost má zásadní význam pro úspěšnost návrhu na vyloučení soudce.

Na to pak navazuje druhý krok, a to zkoumání, jaká je *povaha* vztahu mezi soudcem a účastníkem řízení či jeho zástupcem z faktického hlediska. Zde neexistuje jednoznačná kategorizace vztahů, neboť česká právní úprava vyloučení soudce je velice obecná a podrobněji se jednotlivými vztahy nezabývá. Naproti tomu některé zahraniční právní úpravy jsou mnohem více kazuistické a detailně popisují vztah vylučující soudce z rozhodování (např. musí jít o příbuzenský pokrevní

nebo i nepokrevní vztah v určitém stupni apod.).⁴² České soudy nicméně při rozhodování o podjatosti soudců určitou kategorizaci vztahů dle jejich povahy vytvořily a dá se říct, že s ní poměrně ustáleně pracují. Jedná se o vztahy příbuzenské, osobní povahy včetně vztahů přátelských, vztahy naopak zjevně nepřátelské a dále vztahy profesní, kolegiální a vztahy ekonomické nadřízenosti a podřízenosti.⁴³

U jednotlivých typů vztahů rovněž neexistuje jednoznačná odpověď, který z nich vede k vyloučení soudce a který naopak nikoliv, jelikož posouzení věci záleží vždy na konkrétních okolnostech případu. Lze nicméně vyzorovat určité tendence nebo pravděpodobnost, že určitý typ vztahu povede k vyloučení soudce a jiný naproti tomu důvodem podjatosti nebude. Kupříkladu o rodinných a přátelských vztahů je větší pravděpodobnost vyloučení soudce, než u vztahů profesních a kolegiálních, ani to však podle mého názoru neplatí absolutně. Lze si totiž představit situaci, kdy je účastník řízení vzdáleným příbuzným soudce, s nímž se setkal naposledy před řadou let, což by zřejmě důvodem pro vyloučení soudce nebylo. Naproti tomu blízký profesní vztah spočívající v každodenní spolupráci by k vyloučení soudce reálně mohl vést.

Důležitější než povaha vztahu je proto *intenzita* vztahu mezi soudcem a účastníkem řízení či jeho zástupcem, neboť právě tato kategorie je schopna vypovídat o tom, do jaké míry by soudce mohl být existencí určitého vztahu ovlivněn. Proto by dalším krokem při rozhodování o vyloučení soudce pro podjatost z důvodu vztahu k účastníkům řízení nebo jejich zástupcům mělo být právě zkoumání intenzity vztahu. S kategorií intenzity vztahu pracují ostatně již všechny české vrcholné soudy. Ústavní soud například uvedl, že „*Vztah soudce k věci nebo účastníkům, příp. jejich zástupcům je třeba v daném případě posoudit ze dvou vzájemně se prolínajících hledisek, a to jaká je povaha tohoto vztahu a zda se jedná o zjevně intenzivní (např. bezprostřední, určitým způsobem individualizovaný) vztah.*“⁴⁴ Rovněž Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že „*Důvodem pro vyloučení soudce ve smyslu § 8 odst. 1 s. ř. s. tedy nemůže být jakýkoliv jeho vztah k věci, účastníkům či jejich zástupcům, ale vztah*

³⁷ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3694/13 ze dne 14. 1. 2014.

³⁸ Ustanovení § 14 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád; § 8 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní; § 30 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád); § 36 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

³⁹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 808/13 ze dne 26. 8. 2014.

⁴⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 22. 10. 2014.

⁴¹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 808/13 ze dne 26. 8. 2014.

⁴² REPIK, B. Vyloučení soudce z hlediska Evropské úmluvy o lidských právech. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 3, s. 11 a násl.

⁴³ SVOBODA, K. – SMOLIK, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 35–37. obdobně SROV. JEMELKA, L. – PODHRÁZKÝ, M. a kol. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 57–67.

⁴⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 448/04 ze dne 8. 3. 2005, podobně také usnesení sp. zn. I. ÚS 63/04 ze dne 3. 2. 2005.

natolik intenzivní a rovnováhu v postavení procesních stran vychylující, že by převážil zájem na zachování obsazení soudu podle předem daných pravidel.⁴⁵ I Nejvyšší soud v některých svých rozhodnutích pracuje s kategorií intenzity vztahu, například v jednom ze svých rozhodnutí uvedl, že důvod pro vyloučení soudce je dán tehdy, zjistí-li se dostatečně intenzivní poměr soudce k věci, k účastníkům či jejich zástupcům, jehož povaha reálně (z objektivního pohledu) zpochybňuje schopnost soudce nestranně a nezávisle ve věci rozhodnout.⁴⁶

Jakým konkrétním způsobem ale mají soudy posuzovat intenzitu vztahu soudce a účastníka řízení nebo jeho zástupce? Zde lze podle mého názoru opětovně vyjít z kritérií, která již české vrcholné soudy v některých rozhodnutích o vyloučení soudců použily. Ústavní soud v jednom ze svých usnesení předeslal, že pro hodnocení intenzity vztahu bude považovat za stěžejní tři skutečnosti, a to a) délku spolupráce, b) dobu, která uplynula od této spolupráce, a c) den, kdy byla projednávaná ústavní stížnost podána.⁴⁷ Jestliže tedy byl mezi soudcem a účastníkem řízení či jeho zástupcem určitý profesní vztah, avšak tento vztah trval pouze krátce a mezi dobou spolupráce a podáním ústavní stížnosti byl značný časový odstup, má se za to, že vztah se natolik oslabil, že soudce není potřeba z rozhodování věci vyloučit.

Zcela přílehavě se k této otázce vyslovil Nejvyšší správní soud, který uvedl: „Na intenzitu mezilidských vztahů má nepochybně vliv plynutí času. Časový odstup od faktického ukončení kontaktů má zpravidla za následek snížení intenzity takového vztahu. Okolnosti, které by v době, kdy byly aktuální, mohly představovat důvod k pochybnostem o podjatosti soudce, mohou v průběhu času natolik ztratit na významu a intenzitě, že již nadále nebudou důvodem k vyloučení soudce. To samozřejmě neplatí u základních osobních vztahů (např. příbuzenský poměr), kde plynutí času tento efekt zpravidla nemá.“⁴⁸ V citovaném případě se řešilo vyloučení soudkyně z důvodu vztahu k účastníkovi řízení, který byl státním zástupcem na Krajském státním zastupitelství v Ústí nad Labem. Soud vzal úvahu, že od působení soudkyně na státním zastupitelství a u příslušného krajského soudu uplynulo více než deset let,

přičemž během této dlouhé doby se soudkyně stýkala s bývalými kolegy pouze sporadicky. Proto soud neshledal vztah natolik intenzivním, aby muselo dojít k jejímu vyloučení. Opačným případem byla situace, kdy měl soudce vztah k účastníkovi řízení – Masarykově univerzitě, na jejíž fakultě vyučoval. Nejvyšší správní soud vzal v daném případě v úvahu délku vztahu, skutečnost, že trvá i v době probíhajícího řízení, jakož i velikost úvazku, který soudce na dané fakultě má: „... vztah k jednomu z účastníků řízení je skutečností, která by mohla vyvolat pochybnosti o jeho nestrannosti. Touto skutečností je jeho zaměstnanecký poměr k žalované, který – jak vyplývá z vyjádření samotného soudce – je dlouhodobý (podle zjištění Nejvyššího správního soudu trvá od roku 2005), aktuálně stále trvající a je poměrně intenzivní (vyučuje dva předměty).“⁴⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že pokud soud rozhoduje o vyloučení soudce pro podjatost z důvodu jeho vztahu k účastníkovi řízení nebo jeho zástupci, měl by při aplikaci objektivního testu podjatosti zohlednit výše uvedená kritéria, zahrnující procesní postavení, povahu a intenzitu vztahu. Nejedná se nicméně o uzavřený výčet kritérií, neboť si lze představit i další aspekty, které by při rozhodování o vyloučení soudců měly být zohledněny.

Mezi takové další kritérium patří dle mého názoru i *ohrožení způsobilosti soudu rozhodnout věc* v případě vyloučení soudce či soudců. Jedná se o problém zejména u vrcholných soudů, které mají omezený počet soudců, a jejich kompetence nelze přenést na žádný jiný soud v České republice. V případě vyloučení příliš velkého počtu soudců pro podjatost by tak teoreticky mohlo dojít k zablokování soudu, jelikož by nebyl dostatek soudců způsobilých věc rozhodnout, což by v konečném důsledku vedlo k odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*).⁵⁰ Naopak u nižších soudů tento problém nevzniká, jelikož i v případě vyloučení všech soudců určitého soudu lze věc rozhodnout tak, že se určí jiný věcně příslušný soud.⁵¹ V případě vrcholných soudů se však jedná o naprosto relevantní kritérium, které by mělo být při rozhodování o vyloučení jejich soudců zohledněno a v rámci aplikace objektivního testu i transparentně přiznáno

a vyjádřeno v odůvodnění rozhodnutí námitce podjatosti.

K podobnému závěru ostatně dochází i zahraniční autoři, kteří rovněž považují tzv. doktrínu nezbytnosti (*doctrine of necessity*) za jeden z principů, který by měl představovat pevnou součást rozhodování o vyloučení soudců pro podjatost.⁵² V této souvislosti lze uvést, že doktrína nezbytnosti je tradiční doktrínou *common law*, která je obsažena a definována také v tzv. Bangalorských principech (*Bangalore Principles of Judicial Conduct*), tedy dokumentu obsahujícímu základní zásady chování soudců (např. nezávislost, nestrannost, odborná způsobilost apod.), které byly vypracovány mezinárodní skupinou odborníků z oblasti justice v roce 2002 a k nimž se přihlásila například i Soudcovská unie ČR.

Bangalorské principy obsahují pravidlo, že vyloučení soudce pro podjatost nesmí být vyžadováno, pokud nemůže být ustanoven žádný jiný soud k projednání věci nebo pokud by, kvůli naléhavým okolnostem, nečinnost soudu vedla k vážnému porušení spravedlnosti.⁵³ Komentář k tomuto pravidlu uvádí, že taková situace může nastat tehdy, pokud neexistuje žádný jiný soudce, jenž by nebyl vyloučen, pokud by přerušeni řízení způsobilo mimořádně velkou újmu, nebo pokud by nebylo možné bez účasti namítaného soudce ustanovit soud k projednání a rozhodnutí věci. Komentář dále uvádí, že taková situace bude výjimečná a bude se objevovat na soudech poslední instance, které mají pouze malý počet soudců a důležitou ústavní nebo apelační funkci, která nemůže být přenesena na jiné soudce.⁵⁴ Doktrína nezbytnosti tak umožňuje preferovat ve výjimečných případech zákaz odepření spravedlnosti před právem na nestranného soudce.

Pro úplnost lze doplnit že ESLP se doktrínou nezbytnosti ve vztahu k nestrannosti soudce zabýval ve věci *Harabin proti Slovensku*, v němž dospěl k závěru, že vnitrostátní soud „při vyvažování mezi potřebou zabývat se námitkami podjatosti a potřebou zachovat si způsobilost rozhodnout ve věci samé nezařadil přiměřený postoj z pohledu čl. 6 Úmluvy, jelikož nedal odpověď na argumenty požadující vyloučení jeho soudců.“⁵⁵ Dva ze soudců namítaných stěžovatelem totiž byli vyloučeni již v předchozích řízeních týkajících se jeho osoby, proto měly

být dle ESLP uvedeny přesvědčivé argumenty, jež by jasně naznačily, proč nebylo možné akceptovat stejné námitky také v předmětném případě. ESLP uvedl, že potřeba udržet si schopnost rozhodnout ve věci nemůže odůvodnit účast na rozhodování dvou soudců, kteří již byli v předchozích řízeních vyloučeni pro nedostatek nestrannosti a jejichž podjatost nebyla v dalším řízení přesvědčivě vyvrácena. Z tohoto rozsudku ESLP tedy vyplývá zejména povinnost vnitrostátních soudů řádně se zabývat vznesenými námitkami podjatosti a v případě, že někteří soudci již byli v předchozích řízeních vyloučeni z důvodu vztahu k účastníkovi řízení, je nutné navíc zdůvodnit, proč mohou v dané věci na rozdíl od předchozích řízení rozhodovat i dříve vyloučení soudci.

Uvedené závěry ESLP podle mého názoru tím spíše vedou k potřebě zdrženlivosti při rozhodování o vyloučení soudců pro podjatost u vrcholných soudů. Pokud totiž jednou dojde k vyloučení určitého soudce z důvodu vztahu ke konkrétnímu účastníkovi řízení, může to vést k tomu, že soudce bude muset být vyloučen v budoucnu pro všechna další řízení, která se týkají tohoto účastníka řízení, resp. budou alespoň kladeny zvýšené nároky na odůvodnění toho, v čem se situace liší a proč může soudce v dané věci rozhodovat, když byl v minulosti z důvodu vztahu k totožnému účastníkovi řízení vyloučen.

Faktem je, že všechny české vrcholné soudy se již do jisté míry potenciálním ohrožením rozhodovací schopnosti soudu při rozhodování o vyloučení soudce pro podjatost zabývaly. Jednalo se zejména o situace, kdy účastník řízení namítl jak podjatost členů senátu rozhodujících o věci samé, tak podjatost soudců rozhodujících o jeho původní námitce podjatosti. V takové situaci například Nejvyšší soud uvedl, že „Týká-li se námitka podjatosti rovněž členů o této námitce rozhodujícího senátu, je třeba dát jednoznačně přednost uchování funkčnosti rozhodovacího tělesa (tj. Nejvyššího soudu) i před případným nedostatkem jeho nestrannosti (tzv. koncept *dirimace*); zákon totiž pro případ námitky podjatosti všech soudců Nejvyššího soudu neurčuje „nadřazený soud“ či „jiný orgán“, jemuž by náleželo o takové námitce rozhodovat.“⁵⁶ Rovněž Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi setkal se situací, kdy stěžovatel namítl

⁴⁵ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 7. 2015, č. j. Nao 211/2015-28.

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2013, sp. zn. 20 Nd 295/2012.

⁴⁷ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 22. 10. 2014.

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 6. 2015, č. j. Nao 195/2015-22.

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 9. 2015, č. j. Nao 247/2015-27.

⁵⁰ K této problematice podrobněji viz ROSINOVÁ, A. O zablokování soudu námitkami podjatosti a o tom, jakým způsobem (ne)řešit tuto situaci. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Masarykova univerzita, 2014, roč. 22, č. 4, s. 344–351.

⁵¹ Tento postup předpokládají také § 12 odst. 1 občanského soudního řádu nebo § 9 odst. 1 soudního řádu správního.

⁵² HUGHES – BRYDEN, *op. cit.*, 2013, s. 188.

⁵³ Bod 2.5 *in fine*. *The Bangalore Principles of Judicial Conduct*. Dostupné z: <http://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf>.

⁵⁴ Commentary on The Bangalore Principles of Judicial Conduct. Dostupné z: <http://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_commentary-e.pdf>, s. 77.

⁵⁵ Rozsudek ESLP ve věci *Harabin proti Slovensku* ze dne 20. listopadu 2012, stížnost č. 58688/11, § 136.

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 20 Nd 150/2016.

podjatost celkem dvanácti soudců. V tomto případě soud konstatoval, že se touto námitkou nemohl věcně zabývat, jelikož za situace, kdy je namítána podjatost téměř všech soudců Ústavního soudu, o takto pojaté námitce již nemá kdo rozhodnout.⁵⁷

Kromě výše popsaných extrémních případů, kdy účastník řízení výslovně namítá podjatost všech nebo velké většiny soudců, je však potřeba pamatovat i na situace, kdy sice účastník namítne pouze podjatost jednoho či několika málo soudců, nicméně tak činí z důvodů, které by bylo možné v budoucnu vztáhnout prakticky ke všem nebo alespoň k velké většině soudců vrcholného soudu. To by pak v budoucnu mohlo mít podobné důsledky, jako kdyby účastník přímo namítl podjatost všech soudců. Takovým mediálně známým případem byla například i námitka podjatosti vznesená Davidem Rathem v řízení o stížnosti ministra spravedlnosti pro porušení zákona. Námitka podjatosti byla sice vznesena toliko proti soudcům Nejvyššího soudu rozhodujícím projednávanou věc, nicméně byla podána z obavy, že soudci mohou podlehnout údajnému nátlaku ze strany prezidenta republiky a ministra spravedlnosti, kteří se na jeho adresu veřejně negativně vyjadřovali. Tato námitka byla senátem Nejvyššího soudu zamítnuta s tím, že z pouhého odkazu na vyjadřování politiků nelze dovodit, že je nutné vyloučit celý senát z projednávání konkrétní kauzy. Podobnou logikou by totiž museli být vyloučeni všichni soudci v České republice, což by vedlo k nemožnosti věc rozhodnout.⁵⁸

Stejně tak Nejvyšší správní soud v rámci svého rozhodování opakovaně uvedl, že „při rozhodování o vyloučení soudce je třeba mít na paměti též zachování funkčnosti soudu, resp. zákaz *denegationis iustitiae*, z čehož plyne, že výklad a aplikace ustanovení o vyloučení soudců nemohou vyústit v situaci, kdy již nebudou žádní soudci, kteří by o věci mohli rozhodovat – proto na vyšších stupních soudní soustavy, kde jsou možnosti substituce vyloučeného soudce omezenější, je namístě zaujmout k vylučování soudců přístup restriktivnější než na nižších stupních soudní soustavy, kde je řešení procesní situace v důsledku vyloučení soudců snazší, včetně možnosti přikázání věci jinému věcně příslušnému soudu.“⁵⁹ S touto úvahou se zcela ztotožňuji a jsem toho názoru, že ohrožení způsobilosti soudu věc rozhodnout by mělo být standardním

a explicitně přiznaným kritériem při rozhodování vrcholných soudů o vyloučení soudců a tedy i dalším krokem při posuzování nestrannosti soudců z objektivního hlediska. Vrcholné soudy by se tak kromě výše zmíněných kritérií, která platí pro všechny soudy, měly zabývat tím, zda by se vyloučením soudce z určitého důvodu do budoucna nevystavili riziku zablokování a nemožnosti rozhodnout ve věci samé.

V předchozí části článku byl zmíněn případ, kdy Ústavní soud rozhodoval o vyloučení soudce z důvodu toho, že právní zástupce stěžovatele je vedoucím katedry, na které soudce působí. Aplikace podrobněji specifikovaného testu podjatosti na tento případ byla provedena následujícím způsobem. Nejprve by došlo k identifikaci procesního postavení obou osob a hodnocení jeho důležitosti. Jedná se přitom toliko o vztah soudce k zástupci účastníka řízení, tedy o vztah nejméně významný, který by zpravidla neměl vést k vyloučení soudce, neboť ani jedna z těchto osob nemá na výsledku řízení přímý osobní zájem. Dále by byla zohledněna povaha vztahu, který je to toliko profesní, nikoliv blízký rodinný či osobní vztah. Poté by byla zhodnocena intenzita vztahu, v rámci níž by byla především zohledněna velikost a délka trvání úvazku či intenzita spolupráce, který soudce jako vyučující reálně má s právním zástupcem coby vedoucím katedry. Následně by bylo přihlédnuto také k tomu, že se jedná o soudce Ústavního soudu, který má omezený počet členů. Současně se jedná o důvod, který může být poměrně častý i u dalších soudců, neboť je běžné, že ústavní soudci působí také v akademické sféře. Proto by příliš extenzivní vylučování pro podjatost z důvodu podobného typu profesního vztahu sebou mohlo nést riziko zablokování soudu do budoucna. Z tohoto důvodu by bylo možné dospět ke stejnému závěru, jako dospěl senát Ústavního soudu v rámci svého usnesení o návrhu na vyloučení soudce, avšak odůvodnění by bylo podle mého názoru metodologicky čistější a přesvědčivější i ve vztahu k veřejnosti.

Závěr

Velká většina případů, v nichž se rozhoduje o nestrannosti soudce, spadá pod objektivní

test nestrannosti, který je dnes již standardně používán také českými soudy při rozhodování o vyloučení soudců pro podjatost. Objektivní test nestrannosti z tohoto důvodu představuje významný aspekt práva na nestranného soudce jako součásti práva na spravedlivý proces. Článek se zabýval otázkou toho, jakým způsobem aplikují ESLP i vnitrostátní soudy objektivní test nestrannosti, přičemž poukázal na skutečnost, že tento test se ve většině případů omezuje pouze na formulaci určitých obecných východisek a navazujícího závěru, zda v dané věci mělo dojít k vyloučení soudce pro podjatost či nikoliv.

Z tohoto důvodu se článek zaměřil na určitý chybějící mezistupeň v podobě kritérií, která by měla být při rozhodování o nestrannosti soudce zohledněna tak, aby bylo rozhodování o vyloučení soudce transparentnější, předvídatelnější a méně kazuistické a současně aby bylo odůvodnění závěrů o vyloučení či nevyhloučení soudce pro podjatost přesvědčivější i vůči účastníkům řízení a veřejnosti. Právě v očích veřejnosti mají totiž soudy vzbuzovat důvěru.

Článek vyšel z kritérií, která jistým způsobem již české vrcholné soudy používají ve své rozhodovací praxi, přičemž se je snažil uceleně shrnout a popsat tak určitý postup, jakým by měly soudy postupovat při rozho-

dování o vyloučení soudce. Prvním krokem byla identifikace *procesního postavení*, v jakém se nachází soudce a osoba, kvůli níž je podjatost namítána. Zatímco poměr soudce k zástupcům účastníků by měl vést k jeho vyloučení spíše výjimečně, vztah k účastníkovi řízení by měl mít větší úspěšnost. Za vztah s největší intenzitou je pak považován vztah k projednávané věci, který by měl zpravidla vést k vyloučení soudce.

Dalším krokem by měla být *povaha vztahu* mezi soudcem a účastníkem řízení (tedy, zda se jedná o vztah rodinný, přátelský, kolegiální apod.) či jeho zástupcem a dále pak *intenzita* tohoto vztahu. Intenzitu lze měřit zejména délkou existence vztahu a dobou, která od ukončení tohoto vztahu uplynula. Poslední kritérium, které bylo v článku rozebráno, bylo *ohrožení způsobilosti soudu rozhodnout věc* v případě vyloučení soudce či soudců. Toto kritérium je podstatné zejména u vrcholných soudů s omezeným počtem soudců a výlučnou pravomocí, kterou nelze přenést na jiný soud. U těchto soudů je tak zcela legitimní přistupovat k vylučování soudců pro podjatost více restriktivně, a to zejména pokud se jedná o takové důvody, které by ve svém důsledku mohly vést v budoucnu k zablokování soudu a tím pádem i k *denegatio iustitiae*.

INSOLVENCE DRAŽBY EXEKUCE ROZHODČÍ ŘÍZENÍ LIKVIDACE INZERCE

KONKURSNÍ

SPOLEHLIVÝ PRÁVNÍ ZDROJ

Vážení,

Dovoluji Vám tímto představit **Konkursní noviny**, které vydává společnost Cooper Press s.r.o.

Konkursní noviny jsou jediné české noviny, které se soustředí na insolvence, dražby, exekuce, rozhodčí řízení, likvidace a aktuální témata související s právní problematikou. Vycházejí již od roku 1997 a za dobu svého působení si na českém trhu vydobily významnou pozici v oblasti právních periodik.

99 Kč = 1188 Kč
za číslo za rok

***PRO STUDENTY SLEVA 50%**

Zakoupením předplatného získáte navíc i přístup do archivu Konkursních novin, který najdete na našem webu a na Vaši e-mailovou adresu Vám bude dvakrát měsíčně zasílán Newsletter Konkursních novin.

V případě zájmu o předplatné nás neváhejte kontaktovat na email info@kn.cz.
Jménem Konkursních novin Vám úspěšný den přeje

Dorota Pleskačová
PR Manager

+420 773 955 328
d.pleskacova@kn.cz

COOPER PRESS, s.r.o.
Čechyřská 419/14a
602 00 Brno

⁵⁷ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3550/16 ze dne 2. 5. 2017.

⁵⁸ POKORNÝ, M. Rath nezastavil projednávání své kauzy. Námitku podjatosti Nejvyšší soud odmítl, verdikt vynese. *Aktuálně.cz* [online]. *Ekonomia*, a. s., publikováno 31. 5. 2017 [cit. 2. 7. 2017]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rath-neuspel-s-namitkou-podjatosti-nejvyssi-soud-nepotrebuje/r~4d5b8a6e45d511e791210025900fea04?redirected=1498977180>.

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 8. 2013, č. j. Nao 41/2013 – 56, nebo usnesení ze dne 9. 3. 2017, č. j. Nao 57/2017-95.